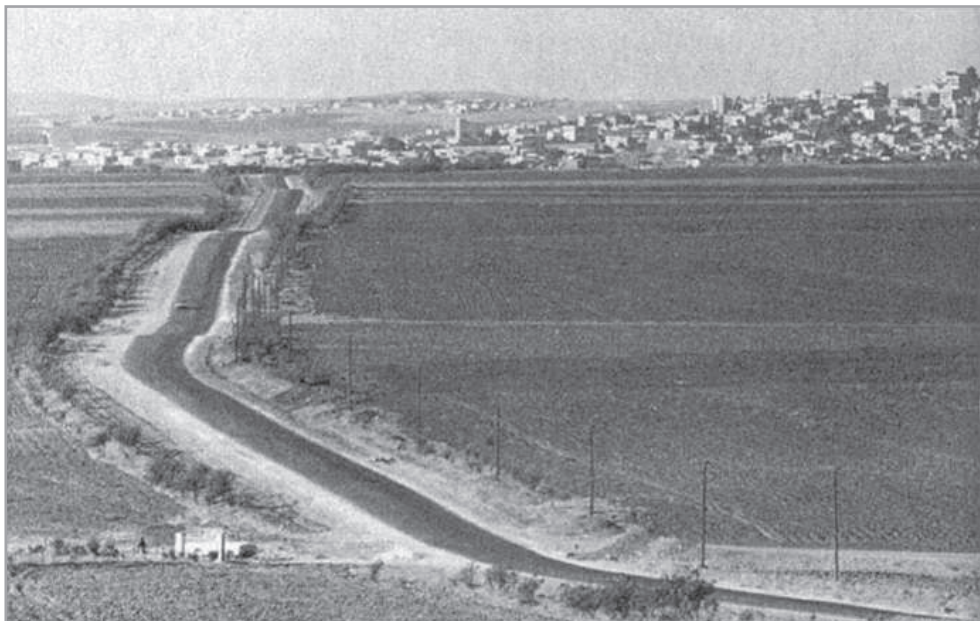

Követve az ősi királyi utak vonalát, egy modern úttest megy be Medebába, ami egy móábita város volt Móáb és Ammón határán. Időnként az emóriak és az izraeliták is birtokukba vették

Gary C. Huckabay

A m m ó n

A szárny bedől, ahogy a pilóta leszálláshoz állítja be a repülőt. A manőver kopár földet fed fel, leszámítva rajta egy modern várost, Ammant. Megérkeztünk Jordániába és az ammóniták ősi fővárosának, Rabbath-Ammónnak helyére.

A növényzet hiánya és a keleten fekvő végtelen sivatag látványa után hamar indítatást érezhetünk rá, hogy nyugatra, a Jordán buja völgyének irányába induljunk. Ugyanez az érzés vezethette az ammónitákat is, amiért összetűzésbe kerültek az izraeli törzsekkel? Elképzelhető, de mielőtt bármilyen elméletet fogalmaznánk meg az ammónita–izraeli összetűzéseket illetően, más tényezőket is figyelembe kell vennünk, mint a jordániai táj látképét. Ahhoz, hogy megértsük az ammónitákat, fel kell tárnunk a származásuk rejtjét, a földjüket, a kultúrájukat és a történelmüket.

Az ammóniták történelmének kezdete a régészeti maradványokból ítélve bizonytalan. Szerencsére a Biblia feljegyzései megmaradtak. Történetük a Cóar feletti hegyekben kezdődik, feltehetőleg a Holt-tengertől délre. Az 1Móz 19,30–38 szerint Lót fiatalabbik lánya apjától gyermeket fogant és szült. A fiút Ben-Amminak nevezték el. Ezzel egy időben született Móáb, Ben-Ammi féltestvére Lót idősebbik lányától.

Mit jelenthet Ben-Ammi? Három lehetőség érdemel említést: (1) „népem fia”, (2) „bácsikám fia” vagy (3) „rokonom fia”. A harmadik javaslat a legkézenfekvőbb a körülmények fényében. Legyünk óvatosak: Bene-Ammon („Ammón fiaiként” fordítva) nem összekeverendő Ben-Ammival, az ammóniták atyjával.

A Jabbók folyó jelezte a fő határt Ammón és északi szomszédja, Gileád között. A Jabbókhoz közel volt az a hely, ahol Jákób az Isten küldöttjével birkózott

Egészen mostanáig [a cikk 1990-ből származik – a szerk.] úgy hitték, az ammóniták évszázadokig kicsiny pásztortörzsként vándoroltak. Azonban a jordániai ásatások bizonyossága szerint ammónita települések már Kr. e. 1600-ban jelen voltak a területen, jóval azelőtt, hogy a héberek ideérkeztek volna Egyiptomból.

Idővel Ammón fiai elég erősek lettek ahhoz, hogy elmozdítsák Zúzimot (más néven Zamzummi), lásd 1Móz 14,5; 5Móz 2,20). Ham, a zúzim főváros valószínűleg behódolt az ammónitáknak, akik fővárosukká tették a várost, Rabba néven (Rabbat-Ammón). Rabbat-Ammónt a „vizek városának” is nevezték természetes forrásainak köszönhetően. Ez megmagyarázza fontosságát az ammónita királyság központjaként.

Az ammónita királyság határai lassan épültek ki egy nagyjából négyszázéves időszak alatt. Ahogy birtokba vették a földet, falvaik északra a Jabbók folyóig, és délre az Arnon folyóig terjedtek ki. Nyugat felé is törekedtek, de egy másik nép, az emóriták megállították a haladásukat (Józs 12,2; 13,10). A Biblia arról is beszámol, hogy az emóri Szihon királya igényt tartott az ammóniták határaitra nem sokkal az izraeliták érkezése előtt.

A ma Mogib-folyóként ismert Arnón-folyó és völgye Ammón déli határvonalaként szolgált az ősi időkben, elválasztva azt Móábtól. 30 mérföldes útján a transzjordán területen keresztül a folyó 3500 lábnyit esik, mire a Holt-tengerbe ér

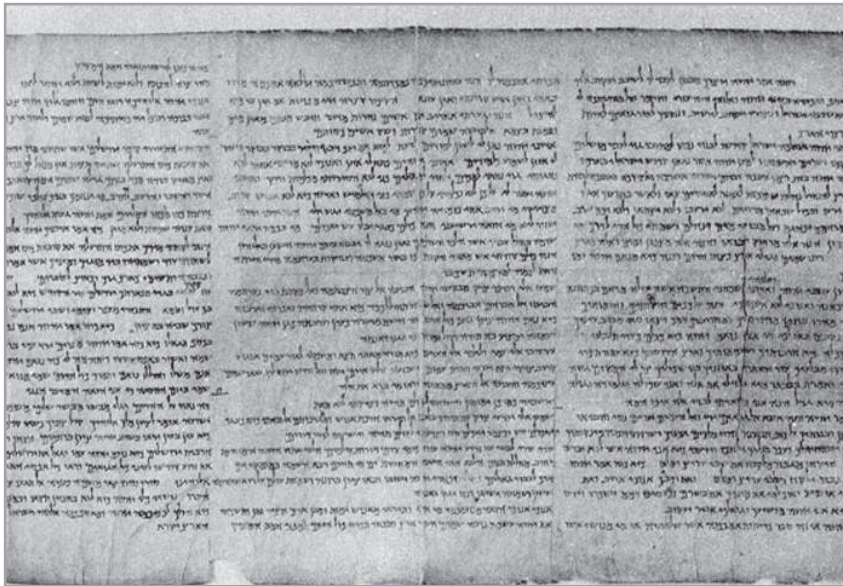
Az ammóniták sosem építettek ki szilárd határokat, és számos városon osztottak szomszédaikkal, kivált a móábitákkal. Csak Rabbat-Ammón maradt szilárdan az irányításuk alatt.

Keveset tudni az ammónita kultúráról, kivéve, hogy – akár a filiszteusok – hajlottak az eklektikus (önmagukkal, céljaikkal ellentétes) magatartásra. Ez a királyok útjának – az Egyiptom és Mezopotámia közötti fő karavánút – befolyásából eredhet. Az ammanban felfedezett szobrocskák is az egyiptomi és asszír kultúrák hatását mutatják.¹

Az ammóniták legalább két főistent imádtak, Milkómot és Molokot. A tudósok igyekeztek azonosítani a két istenséget, de ez idáig kevés sikerrel jártak. A probléma abból a feltevésből fakad, hogy a kettő valójában egy, és neveik „királyt” jelentenek. A Molok a Milkóm elnevezés egy eltorzítása. Bár érdelemes az elképzelés, eddig senki sem tudta megmagyarázni, miért használták a két nevet külön-külön ugyanabban a környezetben (1Kir 11,5,7; 2Kir 23,10,13).² Miért tartották fontosnak az izraeliták, hogy váltogassák a neveket, csak hogy káromolják az ammóniták istenét? Miért imádtak volna egy istenséget az ammóniták, mely nem illeszkedik sémita kultúrájukba.

Nehéz kérdéseinkre a választ egy vésett felirat adhatja meg, melyet Rabbat-Ammón ősi fellegrárában találtak.³ A felirat szerint Milkóm teremtette meg Rabbat-Ammón természetes védelmét. Ez hét mély völgyű dombra utal, éppen a fellegrár dombja alatt. Milkóm eszerint lehet a védelem istene vagy a nép védelmezője. Szorosan azonosították az ammóniták sorsával (Jer 49,1–3). Ez megmagyarázhatja, miért vitte el Dávid Milkóm koronáját, mikor meghódította Rabbat-Ammónt (2Sám 12,30; egyes fordítások „királyuk koronáját” említik „Milkóm koronája” helyett). Ha összevetjük ezt az ismeretet azzal, amit Molokról tudunk, elkezdhetjük különválasztani a két istent. Molok az áldozat istene volt (2Kir 23,10; Jer 32,35). Molok imádása (amihez a gyermekáldozat is hozzátartozott) utálatot váltott ki Izraelből (3Móz 18,21; 20,2–5). Molok feltehetőleg a vezeklés, a bűnhődés vagy a termékenység istene lehetett, míg Milkóm a nép biztonságának felsőbbrendű istene.

Az ammóniták története, ahogy ma ismerjük legnagyobb részt a Bibliából ismert, továbbá kisebb részei az asszír krónikából és a régészeti leletekből.⁴

Azzal, hogy megemlítik Ammónt, a holt-tengeri tekercek további fontos magyarázatot nyújtanak a területről és lakóiról

Nem elegendő a hely arra, hogy minden ammónita királyt részletesen tárgyaljunk, így az ammóniták Izraelhez kötődő történetére fogunk koncentrálni. Ne felejtjük el, hogy az ammóniták és az izraeliták távoli rokonnép voltak! Az ammónitáktól kétségkívül elvárt volt, hogy ezt a kapcsolatot tiszteletben tartsák. Ki lettek zárva Izrael gyűléséből vendégszeretetük hiánya és ellenséges magatartásuk miatt (5Móz 23,3–4), amikor az izraeliták az ígéret földjének eléréseért küzdöttek.

Amikor Izrael legyőzte Szíhont, az emóriai királyát, az ammóniták valószínűleg örvendeztek, de csak addig, amíg rá nem jöttek, hogy a győztesek birtokukba is veszik az emóriai földjét és még annál többet is (Józs 12,2; 13,10.25). Ez vetette meg az alapját a bírák idejében támadt konfliktusoknak. Amíg az izraeliták azzal küzdöttek, hogy irányításuk alá vonják a területet, a környező királyságok egyre ijesztőbbé váltak. Miután az Ammóniták segítettek a móábitáknak visszaszerezni bizonyos területeket, elég magabiztosnak érezték magukat, hogy megtámadják Gileádot. Valószínűleg nem számítottak rá, hogy Jeftével kell majd szembenézniük (Bír 10,7–11,33). Jefte megíúsította az ammónita felkelést, és békét hozott Gileádnak.

Új királyuk, Náhás uralma alatt az ammóniták újra erőfeszítéseket tettek, hogy bevegyék Gileádot. Kegyetlen taktikájuk egyesítette Izrael törzseit Saul vezetése alatt. Most már tudjuk a holt-tengeri tekercekből, hogy Náhás szenvedést és bánatot hagyott maga mögött, míg elérte Jábes-Gileádot.⁵ A beszámoló az is elmondja, hogy mintegy hétezer ember volt kitéve az ammóniták kínzásainak a városnál.

Saul azzal, hogy összegyűjtötte a törzseket, hogy megmentse ezeket az embereket, nemcsak az ammónitákat tudta megbüntetni, de hatalmát is kiépítette. Ez a fontos katonai esemény kikövezte Saul számára az utat ahhoz, hogy elfogadják őt Izrael első királyaként.

Náhás, aki feltehetőleg haragban volt Saullal, jóindulatot mutatott Dávid felé (2Sám 10,2). Náhás fia, Hánún azonban meg volt róla győződve, hogy Dávid nem igazán becsülte meg ezt (2Sám 10,3). Ez pedig egy olyan összetűzéshez vezetett, melyet Hánún és az ammóniták megbántak. Az izraelita győzelem azonban elveszítette édes ízét, hiszen ekkor történt, hogy Dávid megölette Ūriást, Betsabé férjét Rabbat-Ammon ostroma alatt. Absolon lázadása alatt azonban az ammóniták újra jóindulatot tanúsítottak Dávid irányában Sóbi (2Sám 17,27), az Ammonita vezető, Náhás fia által.

Salamon igyekezett fenntartani a diplomatikus szálakat azzal, hogy feleségül vette Hanún leányát. Ahogy más idegen származású feleségeivel is történt, ez most is bálványimádáshoz vezetett, ami vétség a törvény ellen. Az ammónitákkal való kapcsolat sosem változott. Izrael és Júda királyainak folyamatosan szembe kellett nézniük az eshetőséggel, hogy az ammóniták a gyengeség első jeleire támadhatnak. Az ammónitáknak azonban megvoltak a saját gondjaik az asszírok és a babiloniak felemelkedésével. Mégis, még a perzsák és Nehémiás napjaiban is összetűzésbe kerültek az ammóniták Izrael fiaival (Neh 2,10.19; 4,3.7). Csak a görögök, nabateusok és az arabok által hozott változás vetett véget az ősi korokon átívelő konfliktusoknak.

Az ammóniták történetének ebből a rövid áttekintéséből levonhatunk egynéhány következtetést: (1) az összetűzések fő indítatása az volt, hogy megszerezzék a nyugatra fekvő jobb földeket; (2) az Izraellel való összetűzések nemcsak a föld utáni vágyból, hanem a kulturális és vallási különbségekből is következtek; (3) kegyetlen bánásmódjuk vált veszükké, amelyet Jahve népével szemben tanúsítottak.

Jegyzetek

1. Abdel-Jalil 'Amr, An Ammonite Votive Dolomite Statue. *Palestine Exploration Quarterly*, 119 (January–June 1987), 33–38. o.
2. NIV Molech-ot használ az összes jegyzetben.
3. William H. Shea, Milkom as the architect of Rabbath-Ammon's natural defences in the Amman Citadel inscription. *PEQ*. 111 (January–June 1979), 23–25. o.
4. *Ancient near eastern texts relating to the Old Testament*, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969), 274–317. o.
5. Alexander Rofe, The acts of Nahash according to 4QSAM. *Israel Exploration Journal*, 32 (1982), 129–133. o.

Gary Huckabay a Woodmen Valley Chapel gyülekezetének lelkipásztora, Colorado Springs, Colorado.

*Biblical Illustrator, Summer 1990 54–56. oldal
Ford.: Lukács Dániel*